

WWW.DMLIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

16

1. Јунија

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

ИЗД. И УРЕЂ. Драгашевић официр.

О војничкој управи. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној. —

О ВОЈНИЧКОЈ УПРАВИ.

С Француског.

(Продужење.)

Оделита својства, која мора имати један војвода, тако су велика, и знања његова тако огромна и уткана, да се слободно може рећи, да није довољан само један живот човечији, нити доста савршена умна својства и најмудријег, да се као што ваља схвате све гране војне, тако многобројне, тако разне и тешке.

У знање војничко долазе сви предрачуни и комбинације у пољима и градовима, са предходним сасређењем снаге, па дубока изученост организације чување и издржавање свију оружја и спреме, логоровање, путовање, добро познавање путова и комуникације; знање о подизању војничких грађевина, знање топографије, савршено познавање навике и обичаја народних, познавање карактера људских и бораца и многе друге ствари, које имају свезе са овим реченим. Осим тога, ваља бити приправан за све што ратне прилике донети могу, и с присебношћу и ре-

зоном изменити комбинације према промењеним околностима.

Па осим овога, ваљан војвода мора да у прсте познаје уметност војевања, да је ваљан администратор и мудар економ. И шта ти још не треба да зна војвода велике војске? Колико ли разних грана не стоје под његовом руком?! И колико ли Чара мора имати он на крвавом разбојишту?!... — И вођа одељења, не сме никад да превиди право време, нити да изгуби згодан тренутак, који му само његово бистро војничко око, дубоко знање и практичност може да покаже. Јер критичан тренутак само се једанпут у борби појављује, и у сред вике бојне, кад је сам ужас и крв, — опажа ђеније и уметник одсудни тренутак, који као муњевити зрак ишчезава! Још војвода мора да је хладнокрван и тих, и у показаној прилици, као гром да покрене све своје силе, обзирући се на све што му као препрека изићи може; и војвода мора да има свога такта и искуства, своје политике и карактера, својстава и знања, те да достојно заступа онако важну мисију, од које зависи част и судба народа и земље.

Победа не зависи толико од броја бораца, колико од својстава њихових; и она је много сигурнија свежој војсци, него ли грдној, неизвикнутој и неуредној гомили, па ако јој још заповедају лоше вође. Ни јунаштво, извикнутост и дисциплина није довољно, ако не достаје ваљан војвода. Један славан писац рекао је: „Да је какав метал благородан, не чини његова лепа израда, већ то, ако га вештак после пробе и испита призна за драгоценог.

Тиер пошто рече, — да се војска креће у мислима свога вође, додаје, да се: „Мисао код Фридрика и Наполеона, у сред праске и грмљаве, у сред борбе и страха развијаше са таким бистроћом и лакошћу, као код Њутена и Декарта у тишини кабинета.“ То је доиста само код ђенија; али висока својства, премда у нижем степену, добијају се разумним учењем, а кад се још имају остала ратничка својства.

По мњењу разних писаца: савршени војвода само би онда могао постојати, кад би имао такву брзину мишљења и извршења намера, као што Цезар имађаше у својим ратовима; даље, кад би био тако вешт у путовањима и логоровањима као Монтекуоло; још кад би умео да тако утврђује градове и тачке као што Вобан могаше; па кад би могао тако да издржава војску у неплодним и пустим пределима, као што то умеђаше Евђеније; и да удахне у своје војнике онолико духа и јунаштва у згодноме тренутку као што могаше Вандом; па да има оног бистрог војничког погледа, да реши битке и успехе, као велики Конде; да успособи своје трупе да трпе умор, глад и жеђ, као што умеђаше шведац Карло XII.; да је економ у својим ратовањима као Тирен; да је mudar лукав и хитар да превари свога противника као што Фридрик II. умеђаше; и да влада својим погледом онако, као што могаше Наполеон I. опчинити људе и ствари својим електричним погледом, из кога вираше онолико разборитости и онолике решивости. Осим ових разних својстава, треба да је војвода још и први војник и верно огледало, које улива послушно-

сти и све ратне врлине у своје ниже, — вазда мислећи право, само прегорив, добар ал сталан и непопусљив у прилици кад је то потребно; мора да има мудрости, промишљености и способности да му срце много издржати може; сталност, веселост и т. д. и напоследку, ваља да има гласа, како је он срећан у својим предузећима.

Главни војвода ваља да све разумева, али у крупно, не упуштајући се у подробности, које му нису потребне за његово високо опредељење. И сваки онај војвода, који улази у подробности нижих старешина и **најмање ситнице ставља под строгу одговорност**, — не разуме своју дужност и не поња своју важну мисију; и ни његово знање, ни јунаштво, ни ђеније не може му помоћи, ако се у не време са тим ситницама забављао буде. Нестрпељива живост као и наглост без размишљења, никако му се не дозвољавају. Његова душевна моћ, треба да је толико развијена, да свакад према прилици уме да створи себи улогу и карактер, те да са сигурношћу схваћа резултате, и још да је у стању да размишља брзо и мудро.

За војводу од одељења каквог, који стоји под непосредним налозима главнога војводе, — није баш преко нужно да има толико узвишеног дара, као кад би он сам радио на огромноме самосталноме пољу; ал му је потребно да има довољно разбистрене увиђавности, јунаштва, предузимљивости, решивости, постојанства, трезвености; ваља да је упоран у борби, тих и присебан у опасности; да има много знања у уметности ратној, да лако руководи своје трупе, да су

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

му познате појединости војне, да право суди и да воли своје војнике; он треба да придобие љубав од својих нижих, те да му се они предаду са слепим поверењем. Знање и ратна уметност, то су најиснији и најмоћнији чувари човечанства, јер оба имају поглавиту цел да бране све што утврђује моралне и материјалне интересе. Обе те гране рађају, подржавају и уздижу у маси све узвишене страсти, распаљујући их чак до највишег хероизма на вери основаног; те с тога ратник онако лако даје своју крв и свој живот са великим само прегорењем и непојамном мирноћом душе, — јер зна, да чини за своју браћу и отаџбину, а за то се нада вечної награди и славном листу у историји.

У служби војној, а нарочито у рату, и воља расте према томе, како је жестока или слаба борба, и према препонама, на које наилазимо на сваком кораку, а које треба да се савладају. Овај резултат у свези још са сталним и непрестајним утисцима, који се појављују; са тешким и опасним потребама, са енергичним мерама, које треба предузети; са додиром и саобраћајем с толико људи и класа, на које мораш наићи; са хитрошћу, с којом треба обманути и преварити противника, и са свим оним, што се захтева од једног војника у његовој дужности и употребењу, — приноси врло много томе да се развију душевне моћи, које опет са дубоком науком и без одморним трудом чине, те се може извршити поверена дужност.

Нека се овоме додаду још разни утисци, који долазе у рату; хиљаду разних предмета што као на-

норама излазе пред уображење једнога војника: осећања, страве и болештине, што се претрпе у разним климатима земље; умори од службе и од многобројних других незгода, које и побројати не можемо, па ће се видети, како сваки што може брже трчи и нагли да набави јачине и души и телу; сваки гледи да затре предрасуде, да се научи опходити с људма, да упозна туђе слабости, да заузда своје страсти, да утуче рђаве навике, да стече мудрости и сталног мишљења толико колико треба, да цени с поузданошћу и наизад, да упозна род човечији, сваки стварајући у себи лична својства што је могуће виша, само да би другог надмашио.

Ово што ћемо сад изложити, још у најстарије доба доказано је као истина; најславнији учевни људи, па и не војници то су потврдили; бесмртни Омир, Виргилије, Тасо, Камојен и други рекоше, да **човечанство се само у рату показује у правој својој величини.**

Нема сумње да узвишени таленти војводини треба од својих потчињених да стварају ниже вође, и да им на руку иду, отворајући пута ка високим положајима управе. Сваки посматрач морао би задрхтати од помисла, колико интереса мора да заступа управа војна, нити би могло ништа опасније бити од тога, кад та управа не би имала потребних својстава, па ма и сувише јуначких гомила. И с тога се мора најбрижљивије да стара (поред врло много војно-научних предвиђаја) и брине, те да сене пренебрегне ни какво средство, које целоме олакшава. Исто тако од преке је потребе и то, да војвода има право одликовати и

авансовати; ал се то мора праведно употребити, нити да и какав улагивало (којих у свако доба и сувише има) искочи, јер хваљивчине брбљавци и подмукле ђуталице обично најмање способности имају. Способност и право знање увек је скромно, и много пута безобразно незнање отури га, — са свим природно, јер најдивније науке и начела највише се с тешкоћама борише.

И с овим ми мислимо да смо изложили све, што војвода треба да има, па да буде добар; а из целог до сада могосмо видети, да је војинство једина врста, где лица од најнижег ранга могу доћи за војводу, да управљају, администрирају, суде и напоследку да стеку велико име, пуно тешких одговорности. —

Но могао би нам ко рећи: кад су својства доброг војводе тако виспрена и ретка, — како могаху постојати а и сад још постоје вође, које добијају славне мејдане, а тек са средњим капацитетом и обичним својствима.

И ми признајемо да је то истина, да и слабије војводе могу славно војевати, ал с ким? Сигурно увек, кад се боре са војводама који ни толико способности немају, као они, па ма и са већом војском. И по нашем схватању, нема више положаја, било војног или грађанског, где некапацитет, неспособност и незнање може произвести тако природних, опредељених, страшних и несрећних резултата за земљу, — као што то може рат или и битка. Незнање, оклевање, ослањање, нерешивост, суровост, нејунаштво, — као и свуд а нарочито овде, никад користовали нису.

У овој трећој врсти људских величина, има врло много лица, која се још од најстаријег доба прославише. Једни са својим високим ђенијем надмашише род људски и заповедаше му, а други непојамним јунаштвом служише отаџбини и народу своме. Или још одликоваше се високим знањима и уметношћу и заштићаваху трговину, индустрију итд. Има их врло много, и било би дуго да их побројавамо, с тога ћемо споменути само најважније међу њима.

(Свршиће се.)

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНОСТУ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

С Француског.

(Продужење).

Па с тога морало је постати борбе и на овој земљи, пуној грешника и смртних бића, и природно је, мораде се и продужити, као стапан елеменат радње. Због тога још у рају брат уби брата, јер умни створ човек још одмах поче завидети врлини и мрзети љубимца њенога. И кривица првих људи беше узрок и извор слабости људских, распре се умножише и ратови један за другим долазише, — па опет баш такве прилике створише друштвено коло, родише народе, а који се опет постепено шираху, најчешће на рачун својих комшија — обарајући их, рушећи их.

Општи одношаји створише законе, из узајамних

потреба поникеше уметности и вештине; и знања и науке дођоше за тим као са свим природно слетство.

Бог је створио човека из ничега и дао му два разна пола, да се множе и живе у тесноме одношају, како би се и њихови потомци узајмно водели. Да наши праоци беху паметнији и да не беху Богу сагрешили, они би, као и сви њихови потомци, вечно били у рају земскоме, у највећој хармонији, где ништа више не би умели пожелети.

Непослушност донела је смрт телу а страст души. Људи не могаху живети без љубави и мржње. И у таквоме стању слабости и разврату тела, где нечистоћа и гад беше покрила образ божији, — би ли могло постојати другога начина до оружја, да се испуни наше земско опредељење? Како би се могли скупити и у друштву живети људи, кад не би било снаге, која обвезује свакога да поштује законе и независност, потчињавајући све влади малене гомиле, која има у рукама, сва средства да одржи благостање и живот народни? Такав резултат само се може од рата очекивати. **Оружје и вера** то су два узвишена начела, која покрећу и подржавају друштво за његово добро или зло, по правцу, који зависи од свети или разборитости његове: али **оружје утире пут и спрема га**, да вера и науке **могу** изјавити свој животан утицај.

Пре потоца још много пре, народи беху под управом снаге и воље, и у тим давним временима, очевидно је, да вера морала је имати догама јаких и бујних, и морала их је сверепо неговати, — јер уметност ратна беше са свим незнатна. Тада се бо-

рило само белим оружіем, која се при борењу мо-
раха у руци држати; мржње бораца беху сасрећене
у тешкој песници; само се обожаваше крв и победа.
Много доцније тек Исус Христос опрости род људски
греха и умре на крсту, и хришћанство доби зада-
так не само да припомогне почетку образованости
новој, већ и да је ка њеној цели води.

Са свим је природно што први ратови беху
пустошећи и варварски, и што њихова дејства беху
све огромнија, у колико величина и пространство
земаља и народа, вароши и држава растајаше. Ово
је трајало овако све дотле, догод образовани закони
хришћански не дадоше овоме свету човечијега из-
гледа, и победитељ не постаде на неку руку брат
побеђеноме. Од препорођаја ратне науке, кад се
појавише нова практичка правила и савршења ору-
жја, од тада велим, комбинације и движења војна,
почеше доносити победе ђенију и дару војничкоме,
и са много незнатниим жртвама.

У стара времена бораху се невероватне гомиле,
и падаху на бојноме пољу по стотине хиљада људи,
— јер варваство и незнање није умело да схвати
како се може крв човечија и скупље дати: — и ве-
лики број с голим прсима кршио се о тако исто силне
противникове груди. Овога је све више бивало у још
старијим временима. Черчове војске, у познатој Са-
ламинској битци, 480 год. пр. Хр., бејаху састављене
од разних народа, и изгледаху више као сеоба све-
та; неки историци веле, да он имађаше 2,641.400 вој-
ника, од којих 80.000 коњика и свега око 5,233.220
душа, које слугу, фамилије и т. д., — које све иђаше

уз оне страшне гомиле. Па поред целог тога броја војника овај поносити цар беше побеђен од Теми-стокла и његове шаке Грка.

Атила имађаше 700.000 Хуна у каталонској битци: говори се да ту око 300.000 мртвих паде. Велики Тамерлан водио је 600.000 пешака и 400.000 коња, кад покори Малу Азију и победи чувенога Бааазита 1402 године.

Треба да приметимо једну чудноватост, која беше у грађанским ратовима, — а то је, што су могле постојати такве војне и што увек беху **грозне** и **свереше**. Овај појав има врло простог узрока. Што су тајанствене снаге, које производе симпатију и антипатију, веће, то им је и радња живља и већа, кад почну противним правцем да дејствују, и оне се... силно одбијају; као год и кад се симпатија и антипатија тек једва привлаче и теже да хармонично споје, што оне не могу породити никаквог приметног дејства. Јер то су еластичне снаге; и борба душевних сила иста је као и телесних. Што које тело веће растегљивости има, све му се брже појављује узрок, који порађа симпатију и антипатију, и дакле све брже и дејство престаје.

С тога увреде између лица која се љубе, воле и поштују, имају много осетнијег дејства, него код лица, која се хладнокрвно гледају. Степен сродства, који седињава два бића људска, два дела једног народа, или и два разна народа, — стоји увек у правом одношају са моралним утиском, који неправде порађају: али најнеповољнија осећања, која ми можемо претрпети, и што нам најжалније мора пасти

то је, кад нас пријатељ наш у чему год изневери или увреди. Па због тога ови најстрашнији ратови и борбе, пуни најгрозније мржње и освете, могу по најчешће постојати само између браће или делова једнога истога народа.

Пошто смо овако доказали неопходну потребност рата за род човечански, — ми ћемо сад у кратко да изложимо тесан одношај, који постоји између знања и уметности војничке и других грана знања људских. Споменућемо како су ове мало по мало из њиховога моћнога корена, развијале образованост светску; казаћемо начин којим оне утицаше на развиће људи и како оне стално корачаху да преобразе начин борења, да га ублаже, смање; и напоследку споменућемо како сви народи у рату ваља да имају среће и независности.

Војска је морално узевши **дружина** једна са извесном цели; у њој су заступљене све државне гране. У војсци има закона свакојаког рода и религија проста, која дише најчистијим моралом: она храни и негује науке и вештине које су јој највећи помоћници. У војсци је херолд литература и речитост; историја и предања; њој требају философи, законодавци, економисти, као год и литератори, учевњаци и уметници, — јер је свима овима дужност да изобразе ово друштво војничко. И у којој је год војсци ово основ организацији, ту ће се имати заиста увек на уму **непрестајно напредовање свести** и увек ће се помишљати на ону нужну хармонију између развијености друштвене, и свега привременога и пр. закона, **те да никад мртва слова**, која

иуче можда и мудра беху, неизостану јако
иза опште свести.*)

Први људи да богме морадеше се борити нај-
природниим оружијем; — најпре песницом, а одмах
за тим камењем, костима од животиња или буцама
и дебелим батинама. А да би противнику што више
вреда нанели, они ове батине зашпилише с једне
стране, и досетише се да бацају мало камење на
велика одстојана. — При борби свакад човеку стоји
на уму, поред тога да своје оружје што боље упо-
треби, — још и да се, ако је могуће, **заклони** од
противничке снаге, и с тога и људима у неизобра-
женом свету морало је брзо доћи на памет, како да
своје тело покрију: те измислише металне оклоне на
прса, шлемове на главу и врат, наголенце, рука-
вице. Ова прека потреба беше основ првој меканици,
која опет са свим природно повуче за собом поста-
нак и свију осталих природних наука са точним ра-
чунима. Па на скоро рат роди лене уметности, од
којих прву музику.

Телесна движења распаљују душевне страсти:
њих осећамо у брземе току крви и ширењу одуше-
вљења за нешто извесно. Опасност за сопствени живот
није нам страшна, или боље, ми баш сами трчимо
у бесни вихар, тражећи начина, како да противника
свога уништимо. Први звуци хармоније још у дивљему
стању, природно је, беху јаки усклици, које произ-
водише помамни и неуредни дивљаџи.

Доцније дођоше побожне и ратничке песме. Оне
су силно утицале на нерве ратника, и у тешким тре-

(* Да се послужимо изреком г. Драгашевића. Прев.

нуцима, гоњаше их и распаљиваше у њима неутоливи пламен јуначког пожртвовања; врло много пута оне беху главан узрок великој победи.

На скоро савршенија оружја дођоше у бој, и посташе верни пратници хујања ратнога и његове бесноће, те чинише ђаволску хармонију, која фијукаше у ваздуху и распростираше ужас. Доцније изнађоше се свирке, које са својим дивним звуцима распаљиваше јунаштво бораца, те највећим одушевљењем развијаше њихове гвоздене нагоне.

Што инструменти савршенији постајаху, с тим се и хармоније утишаваху; почеше се уз њих певати религиозне песме, које беху узрок те се тишија осећања душе порађаху, човечније војне бораху се. За религиозном хармонијом дођоше и друге: развијаху се најплеменитије страсти и породиле се нежна осећања, уздиси и меланхолије идеалне љубави. И стари народи познавали су само три разне врсте музичне: најтежа, најгрубља врста, тако звана Доријска, имала је све саме ратничке комаде; тиха и тајанствена врста, Лидијска, у елегјама, и Фригијски начин, био је средина од оба прва, — за комаде црквенске и религиозне химне.

Од како је света, музика је вазда имала силнога утиска на срце човечније, на јунаштво и нервозан склоп његов. Између много примера споменућемо ове:

Шпарђани су три пут ратовали са Месинцима: први пут победили су их после двадесетогодишњег ратовања 724 год. пр. Хр.. Огорчени Месинци 685 год. побунише се да слободу изборе; вођ им беше мудри Аристомен: и они се тако срећно борише да

Шпартанци већ беху клонули духом и потрче к Оракулу. Овај им рече, да у Атини траже својега вођу. Атињани, њихови противници, из подсмеја пошљу им певца Тиртеа, који бејаше слеп, сакат и готово ни са каквом спољашношћу. Тиртео, дирнут овом шалом својих земљака, тврдо закључи да им докаже да је ђеније и дух много виши од својстава физичних и ратничке телесине; и тако је и учинио. Јер он је умео тако красно певати, и његови бојни изрази распалише јунаштво у Шпарћана тако, да победа круниса њихове тешке труде.*)

Једном је Тимотије свирао у своју свирајку. Оно величанствено узвикивање бојно и она грозна тишина страшне смрти и крви бејаше најдивније изведена. Александар велики слушајући га тако је био дирнут, да је потргао своје оружје и њиме бесно замахао око себе. У другој прилици Антигон га истим инструментом тако исто јако покренуо, да је опијен одушевљењем и силним уображењем, скочио у сред једне части, и имали су грдне муке док су га утишали и умолили да не посече кога својим убојним мачем.

Музика, која је имала у своме почетку толико снаге, да је могла да распали јунаштво и увелича очврсlost ратника, — та музика велим, породила је такве хармоније које беху у стању да умекшају дивље обичаје народне; и само тим средством преобратише мудри законодавци грубе и сурове Аркађане у мирне и пријатне људе.

*) Диван пример! ал је још дивнији и заиста недомашан у нашем рату за ослобођење, што бијаше даровити и родољубни Филип Вишњић.

Све новије војске имале су инструмената ратних; па и од сада увек и у свакој прилици, музика ће играти јаку улогу, кад год се хоће да оживи клонули дух и да пође у извесну смрт. И ми видимо дивну омладину, испуњену највљим илузијама, како као мађиом среће и љубави успавана хита у бој; звук трумбета, подицекивање тамбура и клерона, гони их са великом снагом напред и где је највећи ужас и страх, ту стоји красна младеж и са хладнокрвношћу гледа у готово извесну смрт, што је чине хиљаде разних машинерија, које изумеше људи да људе тамане. У војсци се може да види овај чудни појав: јер част, високо честољубље, свети позив — бранити права своје отачбине, то су толики узрок те раздражени још тајанственим бајом музике, трче борци као бесни у тешку борбу и чине чуда од јунаштва, одричући се свега другог што се може волети на овој земљи.

Рат је родио и појезију, која је заменила дивљу вику; она је певала узроке војевању, јунаштво народа, срчаност ратника и бораца и најестанствена, невероватна дела богова; напоследку певац је описивао небески рај, који после смрти чека свакога јунака и славнога борца овога света.

Први законодавци, који бејаху у исти мах и ратници, познавали су велики утицај музике и појезије на масе и гомиле бојне, и они имају највише да захвале свирачима и песницима, што могоше онолико успети колико су.

(Продужиће се.)